

Sorana Maier, pr. Constantin Necula, *Asociațiunea ASTRA, recuperarea unei Memorii culturale II. Președinții*, București, Editura EIKON, 2021, 117 p., ISBN 978-606-49-0309-9.

Volumul celor doi prestigioși autori sibieni – Sorana Maier (președintă a Asociației „Sibiul Cultural” și redactor al cotidianului „Tribuna”), și părintele Constantin Necula (conf. univ. dr. și prodecan al Facultății de Teologie „Sfântul Andrei Șaguna” din Sibiu) –, este dedicat președinților „Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român”, fiind precedat de un prim volum, care s-a axat pe prezentarea personalităților care s-au implicat ideatic și practic în înființarea Asociației în anul 1861. Ambele volume sunt rezultate fericite și benefice pentru istoriografia română, care s-a aplecat de-a lungul vremii adeseori asupra acestui subiect, ale unui proiect cultural inițiat de Asociația „Sibiul Cultural”.

Acest al II-lea volum cuprinde medalioane, cu suficiente informații, precum și imagini, legate de viața, activitatea și opera celor 12 președinți ai ASTRA, de la începuturi și până la „arestarea” Asociației de către comuniști în anul 1948, și valorifică contribuția pe care aceste personalități remarcabile au avut-o la viața academică, culturală, politică și administrativă a Transilvaniei și totodată a României: Andrei Șaguna, Vasile Ladislau Pop, Iacob Bologa, Timotei Cipariu, George Barițiu, Ioan Micu Moldovan, Alexandru Mocsony, Iosif Sterca-Șuluțiu, Andrei Bârseanu, Vasile Goldiș, Iuliu Moldovan, Nicolae Popoviciu. Toți aceștia „Sunt nume. Toți cei pe care Dumnezeu i-a rânduit președinți ai ASTREI sunt nume care ne marchează istoria, devenirea, cultura” – spun autorii în „Prefață”.

În același loc al lucrării, pâr. Constantin Necula, care pare că și-ar fi dorit să deoaleze și mai multe informații, afirmă despre președinții ASTRA următoarele adevăruri simple: „Mulți dintre cei prezenți în paginile acestei scurte, parcă prea scurte, monografii au reprezentat vârful culturii la vremea lor și mult timp după. Gândind la Sfântul Andrei Șaguna și închipuindu-ți-l alături de Timotei Cipariu ori George Barițiu înțelegi ce înseamnă că egalii se însoțesc. Așa cum munca incredibilă a lui Iacob Bologa, fără fasonări de orgoliu, ci mereu gata pentru români și lupta lor, te entuziasmează și leagă, parcă freatic, pe Vasile Ladislau Pop cu Barițiu și cu Alexandru Mocsony. Cine se va asemăna în condei și rostire cu Andrei Bârseanu ori Vasile Goldiș? Vom ști să recitim corect istoriile lui Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpiniș ori vom înțelege vreodată jertfa de sine a lui Iuliu Moldovan? Cât despre Episcopul Nicolae Popovici ce să ai a spune? Refuzul său de a fi martor ștrangulării ASTREI și uciderii din culpă a misiunii Bisericii îl așază, oarecum, în linie cu Mitropolitul Șaguna”.

Ca structură, lucrarea cuprinde un cuvânt înainte (p. 7), o introducere/prefață (p. 9-10), cele douăsprezece capitole/medalioane dedicate conducătorilor Asociației (p. 11-108) și în final bibliografia cu sursele cercetate de autori (p. 109-117).

Un prim medalion (p. 11-19), îi este dedicat unuia dintre întemeietori și președintelui „dintâi – locuitorul Sinaxarului Ortodox și al cerului Culturii Transilvane” (1861-1867), episcopul și apoi mitropolitul ortodox al Ardealului, Andrei Șaguna (1809-1873). După ce autorii afirmă, pe bună dreptate, că este „aproape imposibil să mai scrii ceva nou” despre acest măreț bărbat și cleric, trec în revistă

câțiva dintre autorii care s-au aplecat de-a lungul vremii asupra personalității acestui „profet al vremurilor noi”. În final, dezvăluie faptul că deși șirul președinților s-a deschis „cu un sfânt”, totuși, în 1867, în „urma unor presiuni fără precedent”, Andrei Șaguna, împreună cu Timotei Cipariu, au fost „debarcați” de la conducere.

Al doilea președinte (1867-1875) a fost Vasile Ladislau Pop (1819-1875) (p. 20-25), jurist de meserie, caracterizat pe scurt drept un „caracter statornic și răbdător”. O realizare importantă a acestuia a constituit-o înființarea și susținerea organului oficial al Asociației – revista „Transilvania”. Preluând informații dintr-o lucrare postumă dedicată lui Pop, autorii citează un scurt pasaj: „Bărbat cu vederi largi și cu o minte pătrunzătoare, a prevăzut dimpreună cu tovarășii săi de luptă că pe terenul cultural se va transpune lupta, după spiritul timpului nou. De aceea, reclama neconținut școalele și iar școalele (...)”.

I-a urmat „omul unei «mănoase activități»”, Iacob Bologa (1817-1888), președinte între anii 1875-1877 (p. 26-32). Redând spusele lui George Barițiu relativ la ce a însemnat ASTRA pentru I. Bologa, autorii precizează: „Ea (Asociația-n.n.) era, după altarul religiei sale, al doilea altar, la care se închinase el și căruia îi sacrifică într-o serie de ani spese (cheltuieli-n.n.), timp, călătorii oboseitoare pentru un om bătrân și adesea liniștea sufletească, de câte ori simțea vreo cursă aruncată în scop de a-i submina și răsturna sanctuarul limbii și al culturii noastre”. Profilul său îl încheie autorii reproducând integral cuvântarea funebră rostită la înmormântarea lui Bologa de către juristul Petru Șpan.

Un medalion extins (p. 33-49) îi este dedicat lui Timotei Cipariu (1805-1887), „Savantul Graiului Românesc”, președinte în perioada 1877-1887, despre care, în 1937, Elie Dăianu spunea: „Acest învățat preot și dascăl este fala Românilor din Ardeal și de pretutindeni”. Membru fondator al Academiei din București, precum și al ASTREI, lui T. Cipariu i se „fabrică” mai întâi genealogia familiei, pare-se de origine din Moldova, apoi fiind prezentată formarea și evoluția sa profesională, precum și titlurile strălucitelor sale lucrări lingvistice și filologice. Urmează activitatea acestuia în cadrul ASTRA, începând încă de la înființare, Cipariu fiind membru fondator, până la survenirea decesului, în 1887. Retras o lungă perioadă de timp din activitatea Asociației, deoarece se afla „sub semnul bolii, vârstei și al unui program profesional extrem de încărcat”, precum și al altor cauze, revine și depune toate eforturile spre a putea conduce cu succes. Cu toate sincopetele pe care i le-a pricinuit starea de sănătate, T. Cipariu „merită să fie laudat și admirat, ca o figură măreață, printre bărbații de frunte ai întregii Românii, dealungul mai întregului nostru secol”.

Următorul președinte (p. 50-55) a fost un alt nume mare al secolului al XIX-lea, renumitul George Barițiu (1812-1893), care a condus destinele Asociației o perioadă relativ scurtă, între 1888 și 1893, în anul din urmă decedând. Întemeietor al presei românești ardelenice, membru fondator și președinte al Academiei Române, G. Barițiu a fost și unul dintre întemeietorii ASTRA, cu un rol esențial, activând în cadrul ei peste trei decenii. Titan al culturii românești, om politic, publicist și istoric, despre care Ioan Lupaș afirma că meritele sale „sunt dintre acelea care nu pot fi niciodată trecute cu vederea”. Alături de Șaguna, Cipariu și Ioan cav. de Pușcariu, „Barițiu a fost cel mai însuflețit și mai statornic sprijinitor al lucrărilor întreprinse” pentru înființarea, consolidarea și înflorirea ASTREI.

Titanului i-a succedat (p. 56-64) o altă personalitate majoră, canonicul Ioan Micu Moldovan (1833-1915), „învietorul poveștilor populare din Transilvania”, care a condus destinele Asociației între anii 1893-1901. Mai întâi, autorii îi prezintă parcursul formării educaționale și profesionale, trecând apoi la menționarea activității sale în cadrele forului cultural românesc din Ardeal. Sintetizând o caracterizare a acestui mare erudit, cei doi autori reproduc un segment dintr-un material omagial publicat în presă de către Ioan Rațiu: „În general, în toate demnitățile, în toate împrejurările s-a ridicat peste semenii săi. (...) a știut să conducă, să țină drept cumpăna, să răspândească lumină și unde mai înainte nu era, a introdus vieață și spirit de muncă și cruțare”.

La început de secol XX i-a urmat pentru o relativ scurtă perioadă (1901-1904) unul dintre marii bărbați ai vestitului neam de oameni politici, de cultură și filantropi Mociony, Alexandru (1841-1909) (p. 65-71). Jurist de profesie, a devenit și un abil om politic, apreciat economist și mare om de cultură. Deși avea o sănătate precară, afirmă autorii, totuși și-a asumat „această nobilă, dar dificilă misiune” de a conduce destinele Asociației. Personalitatea sa „complexă și fascinantă” reiese și din „multiplele și diversele sale preocupări”: a mai fost un apreciat pianist, compozitor, iubitor de artă și bibliofil pasionat.

Urmașul său (p. 72-77) a fost o altă mare personalitate, Iosif Sterca-Șuluțiu (1827-1911), care în timpul președinției sale (1904-1911) „nu mai trăia atât pentru sine, cât pentru Asociație”. De formație jurist, a intrat și în politică, dar s-a remarcat și ca un bun publicist, biograf, fiind și autor al unui Memoriu istorico-politic în șase volume. După retragerea din serviciile statului, și-a dedicat energia ASTREI, devenind și unul dintre președinții în timpul căruia s-au înregistrat realizări remarcabile – inaugurarea Muzeului Asociațiunii (1905) –, dar n-a precupețit eforturi, deși starea de sănătate i-a jucat multe feste, nici în sprijinirea permanentă a altor activități și deziderate.

Cel care a condus destinele forului cultural ardelean (p. 78-85) în două epoci diferite pentru români (atât sub Imperiul austro-ungar, cât și în cadrele statului național unitar România), a fost Andrei Bârseanu (1858-1922), catalogat de autori ca fiind „omul programului acțiunii culturale”. Îi este prezentată în extenso cariera sa profesională, dar și aceea de folclorist și publicist, care l-au condus către calitatea de membru al Academiei Române. Odată cu desăvârșirea unității naționale și în noua conjunctură, președintele Bârseanu (1911-1922) propunea câteva obiective simple pentru membrii ASTRA: luminarea poporului, cultivarea năravurilor bune, promovarea sentimentului național și colaborarea intensă cu celelalte societăți culturale, în beneficiul neamului românesc.

I-a succedat acestuia unul dintre corifeii realizării Marii Uniri, Vasile Goldiș (1862-1934), care a condus destinele ASTREI între anii 1923-1932 (p. 86-93), într-un context în care mulți socoteau că forul cultural ardelean nu-și mai afla rostul. Nu era și părerea lui Goldiș, care afirma răspicat că ASTRA, ca și în trecut, „crede în misiunea ei de a rămâne în statul român altarul aceluiași ideal care să reunească în comunitatea de iubire pe toți fiii națiunii smulgându-i din drăceasca dihonie ruinătoare”. A și lucrat activ în acest sens, sprijinind permanent și necesitatea lărgirii ariei

de activitate. „Bolnav și obosit”, în 1932 și-a dat demisia, iar doi ani mai târziu trecea la cele veșnice.

În situația dată, cu destinele conducerii a fost însărcinată o personalitate marcantă a vieții medicale, Iuliu Moldovan (1882-1966), „un făuritor de caractere”, cum afirmă autorii, care a rămas la conducere până în anul 1947 (p. 94-98). Prin natura profesiei, va promova frecvent educația sanitară în cadrul ASTREI, va susține școlile țărănești și organizația de tineret. Pe fondul ingerințelor Guvernului impus de sovietici, I. Moldovan și-a înaintat demisia, pentru ca în 1950 să fie arestat și internat pentru o perioadă de cinci ani în penitenciarul Sighet.

Ultimul președinte al Asociațiunii desemnat de membrii săi să conducă forul cultural, însă doar pentru un an, a fost episcopul ortodox Nicolae Popoviciu (1903-1960) (p. 99-108). După o prezentare bogată a parcursului său de pregătire profesională, autorii expun pe larg și contextul din anul 1948, an în care ASTRA a fost mai întâi „sechestrată” și apoi desființată de către statul comunist.

Capitolul final este dedicat bibliografiei folosite de autori pentru întocmirea lucrării. Este una consistentă și diversă, fiind utilizate atât dicționare, monografiile, cărți, studii și articole de specialitate editate, aproape patruzeci de periodice, cât și manuscrise, dintre care cea mai mare parte se află în fondurile Serviciului Județean Sibiu al Arhivelor Naționale.

În încheiere, constatăm cu plăcere și multă apreciere că lucrarea celor doi distinși autori este o realizare de valoare deosebită, accesibilă nu numai specialiștilor în domeniu, ci și publicului larg, pasionat de acest aspect important al culturii și istoriei Transilvaniei și, implicit, a României. Considerăm că va rămâne una dintre lucrările de referință ale istoriografiei noastre românești, atât a celei vechi, dar mai ales a celei contemporane.

Constantin BĂJENARU